

Analyzing the Strategies of Symbolizing Capitals in the Field of Urban Identity by Relying on the Traditions Surrounding Imam Reza (A.S.) and Based on Pierre Bourdieu's Point of View

Fahimeh Taheri Moghaddam¹ Zahra Jamshidi² Ali Sadeghi Manesh³

1. PhD Candidate in persain Epic Literature, Department of Persian Language and Literature, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran: f.taheri2763@gmail.com

2. Associat Professor of Persian Language and Literature, Department of Persian Language and Literature, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran (corresponding author): z.jamshidi@hsu.ac.ir

3. Assistant Professor of Persian Language and Literature, Department of Persian Language and Literature, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran: a.sadeghimanesh@hsu.ac.ir

Article Info

Abstract

Article Type:
Research Article

Article History:

Received:
July 23, 2023

In Revised Form:
September 25, 2023

Accepted:
September 30, 2023

Published Online:
December 21, 2024

The structure and spatialization of cities, directly or indirectly, display the identity elements of the people of that city. Since change is the only constant thing in the city, preserving the cultural assets in a city is one of the fundamental challenges of the contemporary world; The identity of the people is based on the cultural assets left over from the past, and finding a middle way for the sustainable development of cities, along with preserving the identity indicators, has been the constant concern of researchers in this field. Among the social and cultural capitals of Iran is the personality of Imam Reza (AS), whose trip to Iran, as the greatest religious event in the history of Iran, has provided Iranians with a treasure of narratives; each of which, in addition to being considered as a cultural capital, have the ability to become a symbolic capital and create added value. The current research, using the descriptive-analytical method and using documentary and library sources, seeks to explain how it is possible to create symbolic capital in urban and rural spaces by using these cultural capitals and base the urban identity on this great social and cultural origin. It is possible to build a resilient identity and sustainable development of cities by relying on the capital capacity symbolized by the narratives surrounding Imam Reza (AS); A major part of this sustainable development can rely on religious tourism.

Keywords

Imam Reza (AS), symbolic capital, urban identity, Pierre Bourdieu.

Cite this The Author (s): TaheriMoghaddam, F; Jamshidi, Z; SadeghiManesh, A. (2024). Analyzing the strategies of symbolizing capitals in the field of urban identity by relying on the traditions surrounding Imam Reza (AS) and based on Pierre Bourdieu's point of viewd : Quarterly Scientific Journal of Farhang Razavi. Year 12, Issue 4, Winter 2024, Serial Number 48 – (7- 32)- [DOI:10.22034/farzv.2023.408301.1899](https://doi.org/10.22034/farzv.2023.408301.1899)

Introduction

Imam Reza (peace be upon him) and the narratives surrounding him, as documented in various works, constitute a vast cultural heritage that has had a profound and enduring impact on Shia Muslims. This cultural capital, in addition to serving as a foundation for strengthening urban identity, has the potential, when elevated to symbolic capital, to foster sustainable development. A case-by-case examination of some of these capacities can create new opportunities for certain cities and rural areas in Iran. This potential is particularly evident in cities situated along Imam Reza's journey across Iran.

In Iran, cities have always served as the bedrock and platform for transmitting the achievements of Iranian society throughout various periods. Consequently, urbanization and cities have been influential elements in Iran. The evolution of Iranian society has benefited from the confluence and interaction of diverse ideas and traditions, making it reliant on the dynamism of life and civilization. One of the most significant events to have occurred across the geographic expanse of this land is the migration of Imam Reza (peace be upon him) from Medina to Merv and his passage through various settlements and dwellings along the way. In these regions, we encounter narratives of events and miracles that, when given due attention, can be transformed into symbolic capital, fostering religious identity and creating opportunities for religious tourism, thereby contributing to the growth and ultimate development of these areas. Assessing and evaluating how the assets associated with the personality of Imam Reza (peace be upon him) can be leveraged to strengthen a city's identity and foster its development is a matter requiring careful evaluation. This research endeavors to answer this question of how.

2. Aim

The rapid and unbalanced growth of urban centers, the increasing population of cities, and the proliferation of disproportionate and often hasty construction projects that disregard spatial values have resulted in the creation of faceless urban fabrics and cities lacking identity. The absence of urban identity, severe noise and air pollution, the monotony of land use and urban elements, illegibility, disorder, and the disconnection of residents from their surroundings are among the issues and problems in urban centers. Even some cities that were once safe, clean, beautiful, and brimming with social, cultural, and psychological connections have now transformed into excessively sprawling, identity-less, polluted areas rife with social, cultural, and psychological problems (Bahraini, 2014: 20). In the past, cities developed in harmony with nature, and this harmony provided

the city with a distinct and purposeful identity. However, today, the imitation of other countries' models and the neglect of foundational beliefs, values, cultural heritage, time, place, cultural contexts, and identity, as well as the failure to conduct forward-looking needs assessments, have led to disruptions in urban fabrics, ultimately resulting in disharmony, imbalance, and a sense of confusion in urban identity. The development and identity-building of cities are essential for their sustainability and resilience in the face of various challenges. Cities without identity cannot withstand challenges, and consequently, development will not be sustainable under such conditions. Discovering assets that can foster this resilience and enable sustainable development based on those assets is essential. The aim of this research is to identify assets that can be leveraged to imbue certain cities and villages in Iran with identity, based on the narratives surrounding Imam Reza (peace be upon him), and to enable their sustainable development; this process will ultimately lead to greater urban resilience.

This research, through documentary and library studies and using a descriptive-analytical method, first explores literary and historical texts about the personality and journey of Imam Reza (peace be upon him) to search for effective narratives in strengthening urban identity. Then, a spatial reading of these texts is provided.

3. Theoretical Framework and Methodology

Bourdieu believes that humans do not live in a vacuum, but each person lives in a series of "fields". These fields consist of a series of elements, which are: "economic capital, cultural capital, social capital and symbolic capital", symbolic capital is a transformed and symbolized type of other capitals. Symbolic capital is a part of cultural capital and means the ability to legitimize, define and value. Bourdieu introduces symbolic capital as the most important capital to shape perceptions and order society.

4. Discussion

Within Bourdieu's theoretical framework, symbolic capital is a transformed and symbolic manifestation of other forms of capital. It can serve as an attractor for capital and income, but often extends beyond this function, facilitating the reproduction of symbolic capital through a nation's religious, historical, literary, and artistic resources. The migration of Imam Reza (peace be upon him) from Medina to Merv stands as one of the most pivotal religious events in Iran's history. This significance underscores the imperative of introducing and recogniz-

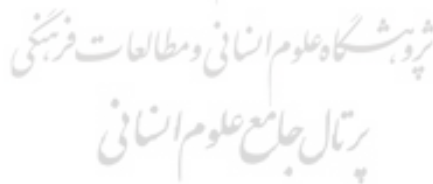
ing this spiritual journey and its profound influence on shaping urban identities. Narratives surrounding this migration reference various regions within Iran, presenting opportunities to foster symbolic capital in these areas through focused exploration, particularly in those regions that have experienced developmental lags. Bourdieu's theory posits that symbolic capital is the cornerstone of a city's prestige and identity. The greater the transformation of cultural capital into symbolic capital, the more likely it becomes to achieve spatial and physical unity. This process of converting cultural capital into symbolic capital can also fortify urban identity and, by extension, enhance the resilience of cities.

5. Findings and Conclusion

The personality of Imam Reza (AS) is a vast cultural asset. Every path that, according to narrations, he traversed can be transformed into a symbolic asset through the implementation of strategic approaches. These strategies will lead to sustainable and comprehensive development, a large part of which will be based on religious tourism.

Reference

Bahraini, Seyed Hossein. (2014). *Modernity, Postmodernity, and Beyond in Urban Planning*. Tehran: University of Tehran Press.

واکاوی راهبردهای نمادین‌سازی سرمایه‌ها در حوزه هویت شهری با تکیه بر روایاتی

درباره امام رضا (علیه السلام) و بر بنیاد دیدگاه پی‌یر بوردیو

فهمیه طاهری مقدم^۱، زهرا جمشیدی^۲، علی صادقی‌منش^۳

f.taheri2763@gmail.com

z.jamshidi@hsu.ac.ir

a.sadeghimanesh@hsu.ac.ir

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران:

۲. استادیار زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران (نویسنده مسئول):

۳. استادیار زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران:

چکیده

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۰۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۷/۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۰۸

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۰۱

فضای شهر به وسیله فرایندهای اجتماعی، اقتصادی و طبیعی در حال تغییر و نوزایی است. در این راستا، پاسداشت سرمایه‌های فرهنگی در یک شهر، یکی از چالش‌های بنیادین جهان معاصر است؛ هویت مردم، بر سرمایه‌های فرهنگی بر جای مانده از گذشته، استوار است و یافتن راهی میانه برای توسعه پایدار شهرها، همراه با حفظ شاخصه‌های هویتی، دغدغه همیشگی پژوهشگران این حوزه بوده است. از جمله سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی ایران، شخصیت امام رضا (علیه السلام) است که سفر ایشان به ایران، بزرگ‌ترین رویداد مذهبی تاریخ ایران بوده و گنجینه‌ای از روایت‌ها را در اختیار ایرانیان قرار داده است؛ روایت‌هایی که هر کدام، ضمن آنکه به‌مثابه سرمایه فرهنگی می‌توانند مورد توجه قرار گیرند، قابلیت تبدیل به سرمایه نمادین و ایجاد ارزش افزوده را نیز دارند. این پژوهش به روش توصیفی تحلیلی و با بهره‌گیری از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای در پی بیان این موضوع است که چگونه می‌توان با بهره‌گیری از این سرمایه‌های فرهنگی به آفرینش سرمایه نمادین در فضاها شهری و روستایی پرداخت و هویت شهری را بر این خاستگاه عظیم اجتماعی و فرهنگی استوار کرد. بر ساختن هویت تاب‌آور و توسعه پایدار شهرها با تکیه بر ظرفیت سرمایه‌های نمادین شده از روایت‌هایی درباره امام رضا (علیه السلام) امکان‌پذیر است؛ بخش عمده این توسعه پایدار، می‌تواند متکی بر گردشگری مذهبی باشد.

امام رضا (علیه السلام)، سرمایه نمادین، هویت شهری، پی‌یر بوردیو.

کلیدواژه‌ها

استناد: طاهری مقدم، فهمیه؛ جمشیدی، زهرا؛ صادقی‌منش، علی: (۱۴۰۳). واکاوی راهبردهای نمادین‌سازی سرمایه‌ها در حوزه هویت شهری با تکیه بر روایاتی درباره امام رضا (علیه السلام) و بر بنیاد دیدگاه پی‌یر بوردیو: فصلنامه علمی پژوهشی فرهنگ رضوی، سال ۱۲، شماره ۴، زمستان، شماره پیاپی ۴۸ - (۷-۳۲).

DOI:10.22034/farzv.2023.408301.1899

ناشر: بنیاد بین المللی فرهنگی هنری امام رضا (علیه السلام)

۱. مقدمه

امام رضا علیه السلام و روایت‌هایی که درباره آن حضرت در آثار مختلف وجود دارد، سرمایه‌های فرهنگی عظیمی هستند که در میان شیعیان، تأثیراتی ماندگار داشته‌اند و دارند. این سرمایه‌های فرهنگی، افزون بر آن که می‌تواند اساس تقویت هویت شهری قرار گیرد، با ولایت آن به سرمایه نمادین، ظرفیت ایجاد توسعه پایدار را نیز دارد. بررسی موردی برخی از این ظرفیت‌ها می‌تواند ایجاد کننده فرصت‌هایی نو برای برخی شهرها و مناطق روستایی ایران باشد. این ظرفیت در شهرهایی که در میانه راه امام رضا علیه السلام در ایران بوده‌اند، بیشتر وجود دارد.

۱-۱. بیان مسئله پژوهش

در ایران، شهر همواره پایگاه و پهنه انتقال‌دهنده دستاوردهای جامعه ایرانی در دوره‌های گوناگون بوده است؛ از این رو شهر و شهرنشینی در ایران عنصری اثرگذار است. چندان که سیر تکوین جامعه ایران از تلاقی و تعامل اندیشه‌ها و سنت‌های مختلف بهره برده و پویایی زندگی و تمدن را بر آن متکی ساخته است. از مهم‌ترین رویدادهایی که بر گستره جغرافیایی این سرزمین رخ داده است، هجرت امام رضا علیه السلام از مدینه به مرو و گذار ایشان از منزلگاه‌ها و سکونتگاه‌های بین‌راهی است. در این مناطق شاهد روایت‌هایی از رویدادها و کراماتی هستیم که توجه به هر یک ضمن تقویت هویت مذهبی، می‌تواند به سرمایه نمادین تبدیل شود و با ایجاد فرصت گردشگری مذهبی، بالندگی و در نهایت توسعه این مناطق را رقم زند. سنجش و ارزیابی این نکته که از سرمایه‌های مرتبط با شخصیت امام رضا علیه السلام چگونه می‌توان در راستای تقویت هویت یک شهر و توسعه آن بهره برد؟ مسئله‌ای است که نیاز به ارزیابی‌های دقیق دارد و این پژوهش سعی در پاسخ به این پرسش اصلی دارد.

۱-۲. اهداف، ضرورت و روش تحقیق

رشد سریع و ناموزون مراکز شهری، افزایش جمعیت شهرها و همچنین گسترش ساخت و سازهای نامتناسب و عمدتاً شتابزده و بدون ارتباط با ارزش‌های فضایی، باعث خلق بافت‌های بی‌شناسه و شهرهای فاقد هویت شده است. بی‌هویتی فضاها، شهری، آلودگی‌های شدید صوتی و هوا، یکنواختی کاربری و عناصر شهری، ناخوانایی، آشفتگی و ارتباط نداشتن ساکنان با آن، از جمله مسائل و مشکلات در مراکز شهری است. حتی برخی شهرها که زمانی کانون‌های امن، تمیز، زیبا و مملو از ارتباطات اجتماعی، فرهنگی و روانی بوده‌اند، امروزه تبدیل به مناطق بیش از حد

گسترده، بی‌هویت، آلوده و پر از مسائل اجتماعی، فرهنگی و روانی شده‌اند (بحرینی، ۱۳۹۳: ۲۰). در گذشته، شهرها همسوی با طبیعت شکل می‌گرفت و توسعه می‌یافت؛ این هم‌سویی با طبیعت، هویتی مشخص و هدفمند به شهر می‌داد، اما امروزه پیروی و تقلید از الگوهای دیگر کشورها و غفلت از بنیان‌های اعتقادی و ارزشی، میراث تمدنی، زمان، مکان، زمینه‌های فرهنگی و هویتی و همچنین انجام ندادن نیازسنجی آینده‌نگر، آشفتگی‌هایی را در بافت شهرها موجب شده که در نهایت، ناهماهنگی و ناموزونی و به‌نوعی سردرگمی در هویت شهری را رقم زده است. توسعه و هویت بخشی به شهرها لازمه پایداری و تاب‌آوری آن‌ها در برابر چالش‌های مختلف است. شهرها بدون هویت نمی‌توانند در برابر چالش‌ها تاب‌آوری داشته باشند و پیرو آن، توسعه نیز در چنین شرایطی پایدار نخواهد بود. کشف سرمایه‌هایی که بتواند این تاب‌آوری را پدید آورد و توسعه، با تکیه بر آن، پایدار باشد، ضروری است. هدف این پژوهش کشف سرمایه‌هایی است که می‌توان با تکیه بر آن برخی شهرها و روستاهای ایران را با تکیه بر روایت‌هایی که درباره امام رضا (علیه السلام) وجود دارد، هویت بخشید و توسعه پایدار آن‌ها را امکان‌پذیر کرد؛ این فرایند، البته در نهایت به تاب‌آوری افزون‌تر شهرها خواهد انجامید.

پژوهش پیش‌رو از طریق مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و به روش توصیفی تحلیلی، در گام نخست در میان متون ادبی و تاریخی درباره شخصیت و سفر امام رضا (علیه السلام) به کاوش میان روایت‌های کارا در زمینه تقویت هویت شهری می‌پردازد، سپس خوانشی ساخت مکانی از این متون به‌دست می‌دهد.

۱-۳. پیشینه تحقیق

پژوهش‌های محدودی در چهارچوب موضوعی این مقاله انجام گرفته است. در کنار همایش‌های گوناگونی که درباره شخصیت و ولایت امام رضا (علیه السلام) برگزار شده است، از این پژوهش‌ها می‌توان نام برد: پژوهشی با عنوان «جاده ولایت» توسط سالاری (۱۳۸۹) که با رویکردی تاریخی به شناسایی منزلگاه‌های این مسیر و رویدادهای آن پرداخته است. سیدکباری (۱۳۷۶) در مقاله «هجرت امام رضا (علیه السلام) به ایران» با نام بردن از شهرهای در مسیر هجرت امام رضا (علیه السلام)، به سیر جغرافیایی و تاریخی حرکت ایشان از مدینه به مرو اشاره می‌کند. مولایی و پیربابایی (۱۳۹۵) در مقاله «طراحی شهری و منطقه‌ای زمینه‌گرا در مسیر سفر امام رضا (علیه السلام) به ایران» ضمن تأکید بر مفاهیم و مضامین مربوط به امام رضا (علیه السلام) در مسیر سفر، در قالب طراحی شهری و منطقه‌ای زمینه‌گرا، بر پدیده‌های کالبدی، کاربری، فرهنگی، اجتماعی و طبیعی تمرکز می‌کند و بر این اساس می‌کوشد به سکونتگاه‌ها و منزلگاه‌های در مسیر گونه‌ای هویت بخشی کند.

مولایی (۱۴۰۰) در مقاله «امکان‌سنجی بازآفرینی مسیر معنوی هجرت امام رضا (علیه السلام) با تأکید بر گردشگری مذهبی» بر این باور است که مسیرهای آیینی و مذهبی، به‌خصوص مسیر معنوی رضوی می‌تواند در مناطق مختلف به مسیر زیارتی و گردشگری پیاده‌روی تبدیل شود؛ نویسنده با تأکید بر الگوی معماری ایرانی اسلامی، از توسعه و احیای این فضا و تکمیل زیرساخت‌های گردشگری آن سخن می‌گوید و آن را از ضروریات تحقق یک محور گردشگری موفق و مطلوب معرفی می‌کند. مولایی (۱۴۰۱) در مقاله «بازشناسی نمادها و نشانه‌های مسیرهای فرهنگی و آیینی هجرت امام رضا (علیه السلام) به ایران» با به‌کارگیری رویکرد نشانه‌شناسی - نمادشناسی، فرهنگ رضوی و نموده‌های آن در مکان‌های مختلف، زیارتگاه‌ها و قدمگاه‌های مسیر حرکت ایشان، به تبیین و تعمیق مناظر فرهنگ رضوی می‌پردازد. در مقاله دیگری که نظری و نیک‌زاد (۱۳۹۲) با عنوان «بازشناسی مسیر هجرت امام رضا (علیه السلام) در ایران بر اساس آثار و اماکن تاریخی» نوشته شده است، مؤلفان با استناد به روایت و خبرهای مربوط به سفر امام رضا (علیه السلام) و تطبیق آن با آثار و اماکن تاریخی، درصدد شناسایی مسیر واقعی هجرت امام رضا (علیه السلام) برآمده‌اند. در مجموع، وجه تمایز پژوهش پیش‌رو نسبت به آثار پیشین، اتکا به نظریات پی‌یر بوردیو و کوشش برای یافتن ظرفیت‌های نمادین‌سازی سرمایه‌هاست؛ این نمادین‌سازی با بهره‌گیری از روایت‌هایی درباره امام رضا (علیه السلام)، مباحثی است که در نوع خود تازه است.

۲. مبانی نظری

بنیان‌های نظری پژوهش پیش‌رو، بر دیدگاه‌های جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی فرانسوی پی‌یر بوردیو^۱ (۱۹۳۰ - ۲۰۰۲) استوار شده است. تعاریف تازه این پژوهشگر از گونه‌های سرمایه، موجب دگرگونی نگاه پژوهشگران به شیوه‌های سرمایه‌گذاری و توسعه پایدار در جهان شد. این نظریات به‌ویژه از این منظر اهمیت دارد که در ایران و میان عامه، هنوز وقتی از سرمایه سخنی به میان می‌آید، منظور صرفاً دارایی‌های مادی‌ای است که به شکل پول، فلزات گران‌قیمت، ملک و موارد مشابه نگهداری می‌شوند؛ این تصور عمومی البته بر برنامه‌ریزی‌های شهری نیز تأثیرگذار بوده است و برنامه‌ریزان این عرصه نیز هر گاه خواسته‌اند بنای توسعه یک شهر را بنیان نهند، بیشتر بر سرمایه‌های مادی اتکا کرده‌اند؛ به همین دلیل است که با هر نوسان در بازار سرمایه‌های مادی، بنای توسعه شهرها با چالش‌های جدی مواجه شده و توسعه پایدار در برخی مناطق به امری دست‌نیافتنی مبدل شده است. نوع نگاه پی‌یر بوردیو به انواع سرمایه،

1. Pierre Bourdieu

می‌تواند این شکل از برنامه‌ریزی را متحول کند و افزون بر کسب توسعه پایدار، تقویت‌کننده هویت شهری باشد.

۲-۱. نظریات پی‌یر بوردیو درباره انواع سرمایه

پیش از پرداختن به مؤلفه سرمایه و انواع آن، لازم است مفهوم دیگری با عنوان میدان را نیز تبیین کرد. از دیدگاه بوردیو جامعه مدرن، جامعه‌ای است که در آن، وحدت اولیه موجود جامعه سنتی بر اثر عوامل بیرونی، تقسیم کار و تخصصی شدن از بین رفته و به فضاهای خرد بی‌شماری تجزیه شده که هر کدام بر محور یک سرمایه قرار گرفته‌اند و قوانین و کارکرد خاص خود را دارند. بوردیو این فضاهای خرد را میدان می‌نامد (محمدی، ۱۳۹۸: ۱۰).

میدان از یک سو فضای ساختمان‌دی از جایگاه‌هاست. قدرتی است که تصمیمات مشخص خود را بر کسانی که وارد آن می‌شوند، تحمیل می‌کند. از این رو، هر کسی که می‌خواهد وارد میدان شود، باید دارای حداقلی از سرمایه باشد. از سوی دیگر، میدان، صحنه کشاکشی است که در آن شالوده‌های هویت و نظام سلسله مراتبی پیوسته مورد بحث و جدل قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر میدان مانند نوعی بازار رقابتی است که در آن، انواع سرمایه‌ها (اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و نمادین) به وجود می‌آیند، رشد می‌کنند، تغییر شکل می‌دهند و گاهی تضعیف می‌شوند و از بین می‌روند. در واقع آنچه باعث شکل‌گیری میدان می‌شود و میدان به دنبال دستیابی به آن است، هدفی روشن و بنیادی است: تولید، حفظ و بازتولید سرمایه.

اما سرمایه عبارت است از کار انباشته شده (در شکل مادیت‌یافته یا شکل متجسد و پیکریت‌یافته آن) که وقتی بر مبنایی خصوصی، یعنی انحصاری، به تصرف عاملان درمی‌آید، آنان را قادر می‌سازد تا نیروی اجتماعی را در شکل کار عینیت‌یافته یا جاندار به تصرف درآورند (Bourdieu, 1986: 1).

بوردیو، مفهوم سرمایه را فراتر از مفهوم دارایی‌های مادی به سرمایه‌ای که ممکن است اجتماعی، فرهنگی یا نمادین باشد گسترش می‌دهد. این اشکال سرمایه ممکن است به همان اندازه مهم باشند و می‌توانند انباشته و از یک عرصه به عرصه دیگر منتقل شوند. سرمایه فرهنگی و ابزاری که به وسیله آن ایجاد یا از دیگر اشکال سرمایه منتقل می‌شود، نقشی محوری در روابط قدرت اجتماعی ایفا می‌کند؛ زیرا این امر ابزاری را برای شکلی غیراقتصادی از سلطه و سلسله مراتب فراهم می‌کند که تمایز طبقات را به دنبال خواهد داشت.

اونخستین کسی است که در مقاله «اشکال سرمایه» در کنار بیان انواع سرمایه، اصطلاح سرمایه فرهنگی را به ادبیات علوم اجتماعی و انسانی وارد می‌کند (فیروزجائیان و گرامی، ۱۳۹۲: ۱۰۸). هر کدام از اشکال سرمایه با میدان خاصی ارتباط دارند و در آن میدان می‌توانند کارکرد داشته باشند (بورديو، ۱۳۹۲: ۴۷).

مفهوم سرمایه در نظام فکری بورديو در معنایی گسترده‌تر از حوزه مبادلات اقتصادی و دارایی‌های مالی به کار گرفته شده است. او در کنار سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی به مؤلفه دیگری با نام سرمایه نمادین می‌پردازد (گرنفل، ۱۳۸۹: ۱۷۱). سرمایه نمادین نوع تغییرشکل یافته و نمادین شده از سایر سرمایه‌هاست. هر نوع سرمایه که به مرحله‌ای برسد و از نگاه مردم چنان اهمیتی یابد که تبدیل به نماد شود سرمایه نمادین است (درینی و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۸۸). سرمایه نمادین مقوله‌ای است که در سال‌های اخیر بیشتر در مباحث توسعه مورد توجه قرار گرفته و به گونه‌های دیگر سرمایه معنا داده است. سرمایه‌های نمادین مانند حلقه اتصال عناصر اجتماعی هستند که پیرامون آن‌ها همکاری، مشارکت و تحول آفرینی صورت می‌گیرد. آن‌ها مانند میدان مغناطیسی، دیگر سرمایه‌ها و توانمندی‌ها را جذب می‌کنند. در حالت بسیار عادی، سرمایه‌های نمادین جاذبه گردشگری هستند و موجب جذب سرمایه و درآمد می‌شوند؛ اما گاهی فراتر از آن با توجه به ظرفیت‌هایی که در حوزه مذهب، تاریخ و ادب و هنر یک کشور وجود دارد امکان بازتولید سرمایه‌های نمادین را فراهم می‌کند.

با وجود پراکندگی حاکم بر اندیشه و آرای بورديو، می‌توان استنباط کرد وی در نظریه جامعه‌شناسی خود درصدد اثبات این مطلب است که جامعه قبل از هر چیز یک نظام سلطه است و سازوکارهایی را به کار می‌گیرد تا بتواند خود را بازتولید کند. بورديو در این مسیر مفاهیمی کلیدی را خلق می‌کند و سپس درصدد تطابق آن‌ها با واقعیات، در حوزه‌های مختلف زندگی اجتماعی برمی‌آید. کلیدی‌ترین این مفاهیم، مفهوم میدان است که مفاهیم دیگری مانند منش، تمایز، سرمایه و همچنین قدرت را در برمی‌گیرد. وی عرصه اجتماع را به میدانی تشبیه می‌کند که نیروهای مختلف اجتماعی، هرکدام با منش‌ها و سرمایه‌های متفاوت (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نمادین) در آن وارد می‌شود و با یکدیگر برای دستیابی به بیشترین امتیازات مادی و غیرمادی به رقابت و مبارزه واقعی و نمادین می‌پردازند.

۳. بحث و بررسی

بی‌تردید هجرت امام رضا (علیه‌السلام) از مدینه به مرو، یکی از بزرگ‌ترین رویدادهای مذهبی ایران در

طول تاریخ این کشور است؛ نفوذ مذهب تشیع در ایران و ارجمندی و احترام امام رضا (علیه السلام) میان ایرانیان، اهمیت معرفی و بازشناسی این مسیر معنوی و اثرگذاری آن بر شکل دهی هویت شهری را دوچندان می‌کند. در میان روایت‌هایی درباره امام رضا (علیه السلام)، نام مناطقی از ایران هست که می‌تواند پایه و اساس کار ما در ولایتش سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی رضوی به سرمایه نمادین شود و مقدمات هویت بخشی و توسعه پایدار برخی از این مناطق را فراهم سازد.

هجرت ایشان، به‌عنوان یک مهاجرت تحمیلی، در سال ۲۰۰ قمری به دستور خلیفه وقت انجام شد. طبق آنچه در متون تاریخی آمده است: «چون امر امین تمام شد و مأمون بر اریکه خلافت مستقر گردید، به حضرت رضا (علیه السلام) نامه نوشت و او را به خراسان دعوت کرد، آن حضرت به عذرهای بسیاری از پذیرفتن این دعوت امتناع ورزیدند. مأمون دست برداشت و مکرر با حضرت مکاتبه کرد به حدی که امام فهمید وی دست بردار نیست، ناچار از مدینه خارج شد؛ در حالی که فرزندش ابو جعفر (علیه السلام) هفتمین سال عمرش بود و مأمون به او نوشت که از راه کوفه و قم مسافرت را قرار مده؛ پس حضرت را از طریق بصره و راه اهواز و فارس تا به مرو رسد، حرکت دادند» (ابن بابویه، ۱۳۷۳، ج ۲: ۳۳۸).

آنچه تاکنون مورد توجه پژوهشگران این حوزه بوده، مسیر هجرت امام (علیه السلام) از مدینه تا مرو است؛ مسیر این هجرت طبق گزارش‌های تاریخی به این ترتیب بوده است: ۱. مدینه، ۲. مکه (برخی این شهر را مسیر هجرت نمی‌دانند)، ۳. نجاج، ۴. بصره، ۵. اهواز، ۶. اربق (اریک)، ۷. ارجان (بهبهان)، ۸. ابرکوه (ابرقوه)، ۹. ده شیر، ۱۰. فراشاه، ۱۱. قدمگاه خرانق (مشهدک)، ۱۲. رباط پشت‌بادام، ۱۳. نیشابور، ۱۴. ده سرخ، ۱۵. طوس، ۱۶. سرخس، ۱۷. مرو (سیدکباری، ۱۳۷۶: ۲۳). این مسیر، از نظر جغرافیایی در محدوده کشورهای کنونی عربستان، کویت، عراق و ایران قرار می‌گیرد. بر اساس برخی پژوهش‌ها می‌توان از وجود ۱۶ منزلگاه قطعی آن حضرت در داخل خاک ایران سخن گفت که این موارد شناسایی شده است (سالاری، ۱۳۸۸: ۵۱). این مسیر طولانی هجرت، گرچه روایتگر رنج سفری تحمیلی است، از سویی ایجاد کننده یک فرصت و ظرفیت عظیم برای پیروان تشیع در جهان امروز است. به‌ویژه طولانی بودن این مسیر به معنی عبور از شهرهای بسیاری است که می‌توان با کشف و تمرکز بر آنها، به ایجاد سرمایه‌های نمادین در آن مناطق دست یافت.

۳-۱. گونه‌های سرمایه در روایت‌های هجرت امام رضا (علیه السلام)

پیش از ورود به مبحث شیوه‌های تبدیل سرمایه‌ها، به سرمایه نمادین، درک سرمایه‌های

موجود در روایت‌های موجود از این هجرت، ضرورت دارد. پی‌یر بوردیو، سرمایه فرهنگی را در سه حالت: سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته، سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته و سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده دسته‌بندی می‌کند (Bourdieu, 1986: 255).

سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته (سرمایه بدنی و فردی) به صورت آمادگی‌های مدام ذهن و جسم تجلی می‌یابد. سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته که از ملزوماتش وجود سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته است. سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته آشکارترین نوع سرمایه فرهنگی است که افراد جامعه می‌توانند از آن بهره‌مند شوند و بیشتر در کالاها و اشیای مادی تجسم می‌یابد. از ویژگی‌های بارز آن، قابل انتقال بودن آن است. به‌طور خلاصه به تمامی اشیاء و کالاهای فرهنگی (نوشتار، اثر، نقاشی، ابزار و نظایر آن) سرمایه فرهنگی عینی می‌گویند (صادقی‌منش، ۱۴۰۱: ۷) سومین گونه سرمایه نهادی و ضابطه‌ای است که از طرفی با سرمایه فرهنگی متجسد پیوند نزدیک دارد و از دیگر سو با نهادهایی چون دانشگاه و نهادهای رسمی که بتوانند سرمایه فرهنگی را به شکل پلی میان اقتصاد و فرهنگ، ارائه دهند و برای مخاطبان خود، بر طبق قوانین و مقررات نهادینه‌شده، پایگاه اجتماعی به وجود می‌آورد (همان: ۸-۷). بر این اساس، می‌توان گفت روایت‌های سفر امام رضا (علیه السلام) از جمله سرمایه‌های فرهنگی عینیت‌یافته است که با هویت مذهبی و تاریخی خود، عامل شکل‌دهی به معنا و هویت جمعی مناطق در مسیر است.

این سرمایه‌های نمادین هستند که به شهرها اعتبار و هویت می‌بخشند. به میزانی که بتوانیم سرمایه‌های فرهنگی را به سرمایه‌های نمادین مبدل کنیم، می‌توانیم نوعی از انسجام در عین تنوع، نوعی از وحدت و یکپارچگی فضایی و کالبدی در عین پذیرش چندصدایی را میسر سازیم. سرمایه نمادین نوع تغییر شکل یافته و نمادین شده از سایر سرمایه‌ها (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) است (همان: ۸). در حقیقت سرمایه نمادین، خود شکلی از اقتدار است. نوعی از قدرت که در قالب یک سازوکار ویژه و مشروع از سوی عموم پذیرفته و به رسمیت شناخته می‌شود و احترام یک گروه را برمی‌انگیزاند.

شخصیت امام رضا (علیه السلام) را می‌توان سرمایه فرهنگی عظیم تجسم‌یافته و پیکرینه در نظر گرفت. خردمندی و دانش ایشان، به حدی بود که لقب عالم آل محمد را برای آن حضرت به کار می‌بردند. افزون بر این، جایگاه ویژه ایشان در میان شیعیان، از وجود سرمایه عظیم اجتماعی آن حضرت خبر می‌دهد. مجموع این دو سرمایه، نه تنها وجود بارگاه آن حضرت در مشهد را به یک سرمایه نمادین سترگ تبدیل کرده که می‌توان هر معبری را که طبق روایت‌ها محل عبور ایشان بوده، به سرمایه نمادین مبدل سازد.

خود روایت‌های موجود درباره امام رضا (علیه السلام) و آثاری که این روایت‌ها را در خود جای داده، می‌تواند سرمایه فرهنگی ارزیابی شود. همچنین برخی معابر و مناطق مرتبط با امام رضا (علیه السلام) که اکنون صرفاً به مثابه سرمایه اقتصادی کارکرد دارند، می‌توانند با کشف جنبه فرهنگی و پس از بازآفرینی این روایت‌ها و اجرای برخی تدابیر به سرمایه نمادین مبدل شوند. این فرایند تبدیل سرمایه‌های صرفاً اقتصادی به سرمایه‌های فرهنگی و سپس نمادین، می‌تواند هویت شهری را نیز مستحکم‌تر کند و از این طریق، تاب‌آوری شهرها را نیز افزایش دهد. در این میان پرسش اساسی آن است که با «چه راهبردهایی می‌توان این تبدیل سرمایه‌ها را پیگیری کرد؟» پاسخ البته بسته به هر منطقه، اندکی متفاوت است، اما می‌توان به راهبردهایی مشترک در هر مورد دست یافت.

۳-۲. راهبردهای نمادین سازی سرمایه‌ها با اتکا به روایت‌های رضوی

شهرها به‌عنوان اصلی‌ترین فضاهای زیست انسانی، نیازمند شناسه و هویتی هستند تا از فراموشی و زوال در امان بمانند و هرچه بیشتر در مسیر توسعه و پایداری قرار گیرند. در این میان، نقش سرمایه‌های فرهنگی که قابلیت تبدیل شدن به سرمایه‌های نمادین را دارند، برای هویت‌بخشی به شهرها یا بازآفرینی آن، بیش از دیگر گونه‌های سرمایه است؛ به‌ویژه زمانی که این سرمایه‌های فرهنگی به سرمایه نمادین تبدیل می‌شوند، تأثیرات هویتی آن‌ها، دوچندان می‌شود؛ البته نکته قابل توجه درباره سرمایه‌های نمادین آن است که بر خلاف دیگر سرمایه‌ها به راحتی تخریب و به‌سختی گردآوری و انباشته می‌شوند (عارفی، ۱۳۹۶: ۳۸). همان‌گونه که پیش‌تر نیز ذکر شد، شخصیت و روایت‌ها از سفر امام رضا (علیه السلام) طبق نظریه بوردیو، می‌تواند سرمایه فرهنگی ارزیابی شود. می‌توان چندین راهبرد برای بهره‌برداری از سرمایه‌های فرهنگی مرتبط با امام رضا (علیه السلام) و سپس تبدیل آن به سرمایه نمادین اندیشید؛ راهبردهایی که هویت شهری را مستحکم‌تر و توسعه پایدار را بر این مؤلفه‌ها استوار می‌کند:

راهبرد نخست: شناسایی، تبیین و تبلیغ مناطق در پیوند با مسیر امام رضا (علیه السلام)؛

راهبرد دوم: ایجاد مراکز فرهنگی با محوریت یک فرهنگ‌سرا و با بهره‌گیری از المان‌های مرتبط در این مناطق؛

راهبرد سوم: برپایی جشنواره‌ها و جشن‌های منطقه‌ای در هر کدام از این مناطق بسته به موضوعات مطرح شده در روایت‌ها؛

راهبرد چهارم: تولید محصولات و کالاهای هنری مرتبط با این روایت در هر منطقه و تلاش برای

وارد ساختن این روایات به صنایع دستی مناطق در پیوند با سفر امام رضا (علیه السلام)؛

راهبرد پنجم: بازآفرینی مکان‌ها با سبکی مشابه دوره عبور امام رضا (علیه السلام)؛

در این میان، دوراهبرد نخست، تا حدی از سوی شهرداری‌ها در چند دهه اخیر پیگیری شده؛ اما سه راهبرد دیگر، کمتر مورد توجه بوده است. این در حالی است که نیاز عموم مردم به شادی، می‌تواند این جشنواره‌ها را بسیار پرشور و تأثیرگذار سازد و بُعد هنری جشنواره‌ها، به شکوفایی هرچه بیشتر هنر این مناطق بینجامد. از سویی، معنابخشی به محصولات و صنایع دستی مناطق مختلف با این رویکرد، هویت این مناطق را تقویت خواهد کرد. همچنین بازآفرینی مکان‌ها به سبک کهن، سبب گونه‌ای سفر ذهنی مخاطبان در زمان می‌شود و فضایی مناسب گردشگری فراهم می‌سازد.

۳-۲-۱. نمونه‌های مصداقی از ظرفیت‌های موجود برای اجرایی شدن راهبردها

این نکته را باید در نظر داشت که هر کدام از مصادیق ذکر شده در زیر، امکان بهره‌بردن از تمام راهبردهای ذکر شده را دارند؛ اما راهبرد پیشنهادی صرفاً بهترین راهبرد برای هویت‌بخشی و توسعه پایدار آن منطقه به نظر می‌آید؛ بنابراین چه‌بسا پس از توسعه مکان‌های یادشده در زیر، راهبردهای دیگر نیز اجرا و ظرفیت‌های بالقوه این مناطق بالفعل شود. نکته دیگر آنکه هدف از این پژوهش ارائه راهبرد است و مصادیق ذکر شده در زیر، صرفاً پیشنهادهایی بر درک این راهبردها هستند؛ بنابراین بی‌تردید در گستره مسیر هجرت آن حضرت می‌توان نمونه‌هایی دیگر نیز یافت.

۳-۲-۱-۱. شناسایی و تبلیغ مناطق در پیوند با مسیر هجرت

برخی مناطق، در میانه راه هجرت امام رضا (علیه السلام)، محل استراحت یا به اصطلاح قدمگاه ایشان بوده‌اند؛ ولی درصد اندکی از مردم، از آن آگاه هستند. یکی از راهبردهای نمادین‌سازی این سرمایه‌های فرهنگی، در گام نخست، شناسایی و سپس تبلیغ آن با بهره‌گیری از روایت‌هایی که می‌تواند با تکیه بر منابع تاریخی و نیز بهره‌گیری از روایت‌های شفاهی عامیانه موجود در منطقه و در قالب داستان کوتاه یا بلند، شعر، فیلم، پویانمایی و تئاتر اجرا شود. در زیر به برخی از این موارد اشاره می‌کنیم.

یکی از مواردی که می‌توان با بهره‌گیری از کشف روایت‌های دینی و بازآفرینی این روایت‌ها در قالب الگوهای شهرسازی به شناساندن آن پرداخت، روستای کوهپایه‌ای دهسرخ است. زمانی که

کاروان امام رضا (علیه السلام) در مسیر مرو به دهرسرخ (قریه حمراء) رسیدند، هنگام ظهر و نماز بود. ایشان در خواست آب کردند، گفتند آبی نیست. ایشان با دست خود زمین را حفر و چشمه‌ای جوشید که آثار و آب آن تا روزگار ما باقی مانده است (ابن بابویه، ۱۳۷۳، ج ۲: ۳۰۳).

این روستا، افزون بر آنکه محل عبور امام رضا (علیه السلام) بوده است، از نظر زمین‌شناختی نیز دارای خاکی سرخ و منحصر به فرد است؛ خاکی که سبب شده است چشم‌انداز روستا به رنگ سرخ باشد که خود تولیدکننده زیبایی بصری است. در همین راستا، معرفی و شناساندن چشم‌انداز طبیعی دهرسرخ و تلفیق آن با ساختار ویژه فرهنگی آن، منجر به شکل‌گیری و رونق فعالیت‌های گردشگری طبیعی و مذهبی می‌شود. توسعه روستایی رابطه بسیار نزدیکی با طبیعت دارد و معمولاً به سوی مناطقی می‌رود که دارای بالاترین استعداد بالقوه از نظر موقعیت جغرافیایی باشند (آسایش، ۱۳۸۳: ۱۹). روستای دهرسرخ از این نظر جایگاه ویژه‌ای دارد. با تکیه بر این ظرفیت جغرافیایی به دلیل توپوگرافی خاص در کنار روایت‌های برجای مانده از آن حضرت در این روستا و همچنین قدمت منطقه، افزون بر هویت بخشی، می‌توان توسعه پایدار آن را بر این ظرفیت‌ها متکی ساخت. به‌ویژه شاید بتوان سرچشمه‌های آن چاه را که حضرت رضا (علیه السلام) در ایجاد آن نقش داشت در این منطقه یافت. حتی اگر این چاه یا چشمه یافت نشد، می‌توان به یکسان بودن آبخوان این حوضه با آبخوان کهن، با کشف و تحلیل روایت‌های موجود اتکا کرد. دعوت از شاعران، داستان‌نویسان و هنرمندان به این منطقه و تبیین روایت‌ها برای آن‌ها می‌تواند به نمادین‌سازی ظرفیت‌ها بینجامد. آنچنان‌که با خلق داستان، شعر یا اثر هنری درباره این مکان، با استقبال عمومی مواجه خواهد شد.

این رویکرد می‌تواند درباره مناطقی چون ارجان، ابرکوه، ده شیر، فراشاه و خرانق نیز اجرایی شود.

مسجد ارجان اکنون در میان خرابه‌های شهر قدیم ارجان در نزدیکی بهبهان کنونی از دیگر منزلگاه‌های کاروان امام رضا (علیه السلام) که در آن نماز گزارند و یکی از قدمگاه‌های قطعی و شناسایی شده است. به احتمال زیاد کاروان حضرت از راه غیر متعارف دره مارون و تل خسرو (یاسوج) عبور کرده‌اند تا به ابرکوه (ابرقو) رسیده‌اند؛ چرا که در منابع تاریخی سخنی مبنی بر ورود ایشان به شیراز به میان نیامده است و آثاری اعم از قدمگاه و مسجدی که به سفر آن حضرت مرتبط باشد در شیراز یافت نمی‌شود. می‌توان گفت امام رضا (علیه السلام) از راه باستانی اهواز به پاسارگاد رفته باشد. این راه از ارجان گذشته و به جلگه مرو دشت می‌پیوندد. ادامه این مسیر، راهی است که به ابرکوه (ابرقو) می‌پیوندد. وجود این راه و نام آن این فرض را تقویت می‌کند که آن امام از این راه رفته

باشد. نکته دیگر در تأیید آن که در ابرکوه (ابرقو) قدمگاهی منسوب به ایشان وجود دارد.

منابع تاریخ از محلی در ابرکوه یاد کرده اند که به روایتی قدمگاه آن حضرت است. این مکان در منتهی الیه جاده شمالی شیراز به شهرهای یزد و خراسان است (سالاری، ۱۳۸۸: ۵۲). در بیرون شهر قدیم ابرکوه مسجدی است که نامش را از موقعیت اش گرفته است. این مسجد که به قدمگاه امام رضا (علیه السلام) مشهور است، گنبدخانه‌ای کهن، صحن و دو ایوان دارد. بر سردر مسجد کتیبه‌ای از قرن نهم هجری نصب است. این کتیبه که از جنس کاشی معرق است، به نزول اجلال امام رضا (علیه السلام) اشاره دارد: «بر در مسجد تبرک نمود که منزل امام معصوم علی بن موسی الرضا علیه السلام منار که از اشعار اسلام است ساخت و...» (افشار، ۱۳۷۴، ج ۱: ۳۵۸). بر اساس پژوهش‌های مهرداد شکوهی، ساختمان گنبدخانه به پیش از اسلام می‌رسد که در واقع آتشکده‌ای ساسانی بوده و بعد از ورود اسلام به مسجد تبدیل شده است (شکوهی، ۱۳۷۰: ۶۰). لذا می‌توان تصور کرد که این مسجد هنگام ورود امام به این ناحیه وجود داشته است و این موضوع احتمال نماز خواندن ایشان در این مکان را قوی‌تر می‌کند.

ده شیر نیز منزلگاه بعدی آن حضرت در هجرت پس از ابرکوه است. در این ده و بر سر راه قدیم، قدمگاهی به نام امام رضا (علیه السلام) وجود دارد. نام ده شیر در کتب، به صورت قریه شیر نیز آمده است. علی الظاهر نامش مأخوذ از نام شیرکوه است. آثار تاریخی و قدیمی در ده شیر، شامل یک رباط و مسجد و یک قدمگاه است (افشار، ۱۳۷۴، ج ۱: ۲۸۱-۲۸۰).

در امتداد راه، بنای تاریخی و مهم قدمگاه فراشاه قرار دارد. قدمگاه گنبدخانه‌ای است به انضمام دو شبستان و سردر و چند اتاق جنبی، سنگ‌نوشته‌ای در محراب قرار دارد. این بنا به استناد سنگ‌نوشته‌اش «مشهد علی بن موسی الرضا علیهما السلام» نامیده و به سال ۵۱۲ قمری بنا شده است (همان: ۳۸۳-۳۸۴). این بنا از کهن‌ترین شواهد برای اثبات هجرت امام رضا (علیه السلام) از این راه به شمار می‌آید.

روستای خرانق (مشهدک) از دیگر منزلگاه‌های این مسیر است؛ این قدمگاه در حدود ۶۰ کیلومتری استان یزد واقع شده است. بیرون روستای خرانق کاروان‌سرای است. پشت این کاروان‌سرا و متصل به آن بنای کوچکی از خشت وجود دارد که به امام رضا (علیه السلام) منسوب است. این بنا زیارتگاه است و به «مشهدک» شهرت دارد (همان: ۱۷۷). دور نیست اگر بگوییم که یکی از عوامل تداوم حیات و حفظ موجودیت این روستای باستانی، عبور و توقف کاروان امام از آن است.

۳-۲-۱. ایجاد مراکز فرهنگی با محوریت فرهنگ‌سراها

با وجود کتیبه نفیس قدمگاه‌های ابرقو، ده‌شیر و خرائق که خود گواهی است بر نزول امام رضا (علیه السلام) در این مناطق، می‌توان از این ظرفیت غنی در جهت تقویت تصاویر ذهنی زائران و گردشگران و تعمیق ریشه‌های دینی آنان با استفاده از ساخت و نصب سازه‌ها و المان‌های موضوعی بهره گرفت. از سوی دیگر وجود آثار تاریخی فراوان و سازه‌های بزرگ خشتی می‌تواند مقصد گردشگران داخلی و خارجی باشد اما به دلیل عوامل طبیعی مانند فرسایش و عملکرد ضعیف متولیان امر، احتمال دارد در سال‌های آینده از آن تنها نامی باقی بماند. ساخت اقامتگاه‌های بوم‌گردی همراه با برگزاری جشنواره‌های موسیقی رضوی در جهت حفظ و بهره‌گیری از سرمایه معنوی و فرهنگی این مناطق و همچنین تشویق ساکنان روستا به احیای صنایع دستی این مناطق به رونق اقتصادی مردم بومی کمک و از مهاجرت آنان نیز جلوگیری خواهد کرد. در تمام مناطق مسیر هجرت آن حضرت، از جمله ارجان، ابرکوه، ده‌شیر، فراشاه و خرائق، می‌توان از این راهبرد بهره برد. امتداد همه مسیرهای مفروض یاد شده به نیشابور می‌رسد و هیچ‌سند و خبری نیست مبنی بر این که امام رضا (علیه السلام) به این مکان نیامده باشند. قدمگاه آنجا مؤید گذر امام از آنجا و ورود به نیشابور است. قدمگاه امام رضا (علیه السلام) در بیرون شهر نیشابور در میان باغ بزرگی قرار دارد. شاه عباس صفوی در سال ۱۲۰۱ قمری دستور بنای قدمگاه نیشابور را همزمان با توسعه صحن عتیق آستان قدس رضوی صادر کرد (مولوی، ۱۳۸۲: ۲۰۵). این قدمگاه، بنایی کوشک‌مانند با گنبدی بلند است که با نقاشی‌هایی در داخل و کاشیکاری در بیرون مزین شده و جملگی از عصر صفوی است. سنگی که اثر پای بر آن نقش بسته در قدمگاه نصب شده است. این شهر بیشترین ظرفیت برای ارائه آثار هنری در فرهنگ‌سراهایی به نام آن حضرت را دارد؛ به ویژه که این شهر با دارا بودن دانشکده هنرهای زیبا، ظرفیت قابل توجهی برای بارورسازی یک فرهنگ‌سرا با این رویکرد دارد.

۳-۲-۳. برپایی جشنواره و جشن‌های مرتبط با روایت‌ها

برپایی جشن و جشنواره، می‌تواند با همراهی و استقبال عموم مردم روبه‌رو شود و این دقیقاً همان چیزی است که برای نمادین‌سازی سرمایه‌های فرهنگی به آن نیازمندیم؛ به ویژه که در جشنواره‌ها، آثار هنری جدیدی پدید می‌آید یا معرفی می‌شود که همسویی این آثار با سرمایه فرهنگی هدف، می‌تواند از آن سرمایه نمادین بسازد.

در میان مناطقی که مستعد این راهبرد هستند می‌توان به بلاش آباد اشاره کرد. شیخ صدوق روایت می‌کند: محمد بن احمد بن اسحاق نیشابوری گوید: «از جداهم خدیجه دختر حمدان بن

پسنده شنیدم وقتی آن حضرت (علیه السلام) به نیشابور وارد شدند به «لاشاباذ» که در ناحیه غربی شهر است در خانه جدم پسنده نزول اجلال فرمودند و وی را پسنده گفتند برای اینکه حضرت در میان تمام خانه‌ها، خانه او را اختیار کرد و «پسنده» کلمه فارسی است و معنایش به عربی «مرضی» است که مراد شخص مورد رضایت است. چون به خانه ما وارد شد نهال بادامی در زاویه‌ای از زوایای آن خانه کاشت و آن نهال روید و در عرض یک سال درختی شد و ثمر داد و مردم این را فهمیدند و از بادام آن برای شفای بیماران می‌بردند و هر کس را که دچار نوعی بیماری بود به یک بادام آن درخت تبرک می‌جست و آن را به‌عنوان شفایابی می‌خورد و بهبود می‌یافت و هر کس را ناراحتی چشم بود دانه‌ای از آن بادام را روی چشم خود می‌گذاشت و شفا می‌یافت و زن باردار اگر درد زایمان بر او سخت می‌شد یک حبه از مغز بادام آن را تناول می‌کرد و وضع حمل بر او آسان و در حال فارغ می‌شد و هر گاه حیوانی از چهارپایان اهلی مبتلا به قولنج می‌گشت ترکه‌ای از شاخ آن درخت بر زیر شکمش می‌سودند عافیت می‌یافت و باد قولنج به برکت حضرت رضا (علیه السلام) از او دور می‌شد» (ابن بابویه، ۱۳۷۳، ج ۲: ۲۹۴-۲۹۳).

بلاش آباد طبق نظر برخی صرفاً محله‌ای در نیشابور است؛ این در حالی است که روستایی در سبزوار به همین نام وجود دارد و بادام محصول اصلی باغ‌داران این روستاست؛ از آنجا که بیهق بخشی از نیشابور کهن و به روایتی بهینه بخش نیشابور بزرگ کهن بوده، می‌توان دریافت که این بلاش آباد، همان توقفگاه کاروان امام (علیه السلام) است.

روایت روستای بلاش آباد در محله‌فز نزدیکی نیشابور و تشریف امام رضا (علیه السلام) به منزل پسنده و کاشت دانه بادام، ضمن وجود این اعتبار و ظرفیت غنی، به علت قرارگیری در موقعیت جغرافیایی مناسب و شرایط آب و هوایی معتدل، می‌تواند به یک سرمایه نمادین مبدل شود و به نوعی به بیان هویتی خاص بپردازد. به سبب شرایط محیطی و جغرافیایی مناسب، سرمایه‌گذاری در تولیدات کشاورزی و باغی در این منطقه امکان‌پذیر است. از سوی دیگر، با عملکرد انسانی در برگزاری جشن‌ها و جشنواره‌های موضوعی و فرهنگی همچون جشنواره بادام و حتی بسته‌بندی و فروش بادام‌های بلاش آباد با نام بادام رضوی و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید مانند پخت شیرینی و غذاهای مرتبط با آن، به بسط و توسعه فرهنگ رضوی کمک کرد. در همین راستا، عارفی بر این باور است که اگر در این گونه شهرها کارکرد آنچه در تاریخ شهر به‌عنوان نمادهای آن شناخته می‌شده است، تضعیف شود یا از بین رود، این به معنای از دست دادن سریع سرمایه‌ای است که به تدریج به دست آمده است (عارفی، ۱۳۹۶: ۲۷). بنابراین عملکرد شهر در ایجاد فضایی با هویت، دارای روح حاکم بر شهر، مستلزم آن است که محققان و برنامه‌ریزان شهری ضمن توجه به انواع سرمایه‌ها و چگونگی و الایش آن به سرمایه نمادین، از ظرفیت همدلی و مشارکت ساکنان آن نیز بهره‌جویند.

۳-۲-۱. پیوند محصولات، کالاهای هنری و صنایع دستی مناطق باروایات رضوی

یافتن راهکارهایی برای نشان‌دار کردن کالاها و آثار تولیدشده در یک منطقه، به هویت‌بخشی و توسعه پایدار آن یاری می‌رساند؛ بنابراین شناخت و کار بر روی این راهبرد، نقش کلیدی بر توسعه مناطق دارد. برای نمونه در روایتی که پیش از این درباره بلاش آباد ذکر شد، محصول بادام و تمام غذاها و شیرینی‌های مرتبط با آن که در بلاش آباد تولید می‌شود، می‌تواند به سبب پیوندی که با آن حضرت یافته، ارزشی نمادین یابد؛ بنابراین بلاش آباد از این منظر نیز درخور توجه است.

افزون بر بلاش آباد، اهواز نیز از چنین ظرفیتی برخوردار است. در روایت‌ها پیرامون هجرت آن حضرت آمده است که: هنگامی که کاروان به شهر اهواز وارد می‌شود، امام رضا (علیه السلام) از اهالی درخواست نیشکر می‌کنند، ساکنان می‌گویند در تابستان نیشکر یافت نمی‌شود. ایشان پاسخ می‌دهند: جست‌وجو کنید، می‌یابید؛ بنابراین گروهی به جست‌وجوی نیشکر می‌روند و بالاخره مقداری نیشکر که برای بذر ذخیره شده بود، می‌یابند (ابن بابویه، ۱۳۷۳، ج: ۲، ۴۹۷). درباره این رخداد در کتاب مسند الامام الرضا (علیه السلام) نیز چنین آمده است: «عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الصَّائِغِ عَنْ عَمِّهِ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ الرُّضَاعِيَةِ السَّلَامِ إِلَى خُرَّاسَانَ إِذْ أَمَرَهُ فِي قَتْلِ رَجَاءِ بْنِ أَبِي الضَّحَاكِ، الَّذِي حَمَلَهُ إِلَى خُرَّاسَانَ فَهَنَانِي عَنْ ذَلِكَ وَقَالَ: أَتَرِيدُ أَنْ تُقْتَلَ نَفْسًا مُؤْمِنَةً بِنَفْسِي كَافِرَةً؟ قَالَ: فَلَمَّا صَارَ إِلَى الْأَهْوَازِ قَالَ لِأَهْلِ الْأَهْوَازِ: أَطْلُبُوا إِلَيَّ قِصْبَ سَكَّرٍ [...]» از ابوحسن صائغ و او از عمویش روایت کرد که گفت: من به همراه امام رضا (علیه السلام) به سوی خراسان بیرون آمدم، با ایشان راجع به قتل رجاء بن ابی ضحاک که مأمور بردن امام بود صحبت کردم، مرا از این کار نهی کرد و فرمود: می‌خواهی یک نفر مؤمن را در مقابل یک نفر کافر به کشتن دهی؟ و چون به اهواز رسیدیم از اهالی اهواز نیشکر خواست [...] (عطاردی قوچانی، ۱۴۱۳ق: ۲۱۳).

امروزه صنعت قند و شکر در اهواز بسیار توسعه یافته؛ اما هیچ بهره‌برداری نظام‌مندی از این روایت برای والایش و نشان‌دار کردن این صنعت انجام نشده است. بر اساس این روایت که نشان‌دهنده توجه ویژه امام به محصول یاد شده است، می‌توان روی نشان‌داری شکر، قند و تمام محصولاتی که در اهواز از این محصول ساخته می‌شود، کار کرد.

افزون بر موارد یاد شده، می‌توان کالاها و صنایع دستی مناطق مسیر هجرت آن حضرت را به سمت و سویی کشاند که با اتکا به نام حضرت امام رضا (علیه السلام) نشان‌دار شوند؛ برای نمونه در ارجان که شهری در مسیر این هجرت است، عبادوزی و گیوه‌دوزی از صنایع دستی کهن هستند. با تکیه بر موضوعیت سفر امام رضا (علیه السلام)، می‌توان احتمال این را که عده‌ای از همراهان آن حضرت یا حتی خود آن حضرت از این عبا و گیوه تهیه کرده‌اند مطرح کرد؛ به‌ویژه که در روایت

از نمازگزاردن آن حضرت و کاروانیان‌ش در مسجد این شهر یاد شده است. این احتمال و گمانه‌زنی گرچه با قطعیت همراه نیست اما نظرکردگی این صنایع دستی، برای نشان‌دار شدن این کالاها میان عده‌ای از مردم کفایت می‌کند و همین امر می‌تواند مایه رونق این کالاها و هویت‌بخشی به این صنعت فراموش شده گردد.

۳-۲-۱-۵. بازآفرینی مکان‌ها با سبکی مشابه دوره عبور امام رضا (علیه السلام)

بازآفرینی مکان‌ها به شیوه‌ای که یادآور ویژگی‌های دوران کهن‌تر باشند، از راهبردهایی است که در مناطقی که قدمت تاریخی دارند، رایج است؛ شبیه‌سازی برخی بناها به سبک کهن و نیز نام‌گذاری آن‌ها به همان سبک، می‌تواند بسیار رهبرنده باشد و به نمادین‌سازی سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته در یک منطقه یاری رساند.

اربق از آن دست شهرهایی است که در مسیر هجرت آن حضرت قرار دارد و می‌توان با بازآفرینی برخی بناهای یادشده در روایت‌های رضوی در این شهر، هویت شهری آن را به سمت و سویی ویژه برد. پل اربق در این روایت‌های تاریخی، می‌تواند به‌عنوان یک گرانبگاه قابل اتکا در روایت در نظر گرفته‌شود؛ گرانبگاهی که یادآور شرایط ویژه آن دوره است. این پل در نزدیکی اهواز، حدود ۷۰۰ سال پیش ویران شده است. در نقشه قدیمی «صورة خوزستان» که ابن حوقل در صورة الأرض آورده است، حدود منطقه اربق مشخص شده است. آنچه از این نقشه قدیمی به‌دست می‌آید این است که اربق در حوالی رود مسرقان واقع شده است و این رود از شهر عسکر مکرم گذشته به سمت راست می‌پیچد و در نیمه چپ به رود مسرقان باز می‌گردد، اربق در میان راه ایذج و رامهرمز قرار دارد که این شهر اخیر در حد فاصل فارس و خوزستان واقع شده است (ابن حوقل، ۱۳۴۵: ۲۳-۲۲). بر این اساس می‌توان حدود مکان آن را به دست آورد. هنگام خارج شدن حضرت رضا (علیه السلام) از اهواز نزدیک پل اربق، رویدادهایی رخ داده که در تواریخ ثبت شده است. از جمله آنکه عده‌ای بعد از شهادت امام موسی کاظم (علیه السلام) گمان بردند که حضرت همچنان در قید حیات است و بر آن جناب توقف کردند. این رویداد نه تنها توسط شیخ صدوق روایت شده بلکه در کتاب‌هایی چون فرق الشیعه (نوبختی، ۱۴۰۰: ۸)، رجال النجاشی (نجاشی، ۱۳۶۵: ۲۳۸ و ۲۳۱ و ۲۳۰)، علل الشرائع (ابن بابویه، ۱۳۸۸، ج ۱: ۲۳۵)، اختیار معرفه الرجال (عبدالعزیز کشی، ۱۳۴۸: ۲۵۹)، نیز آورده شده است. شیخ صدوق از جعفر بن محمد نوفلی روایت می‌کند که: در منطقه اربق (اربع) به خدمت امام رسیدم و پس از عرض ادب به ایشان گفتم جمعی گمان می‌کنند پدر بزرگوار شما زنده است؛ اما امام رضا (علیه السلام) ضمن رد این ادعا و لعن مدعیان، به از هم گسیختن میراث پدرش اشاره کرد و فرمود: «قسم به خدا پدرم موسی کاظم (علیه السلام) مرگ

را چشید چنان که علی بن ابی طالب (علیه السلام چشید) (ابن بابویه، ۱۳۷۳، ج ۲: ۵۲۳-۵۲۴). شیخ صدوق این روایت را بدون ذکر شهر خاصی نقل کرده، ولی ما از قید «پل اربق» درمی‌یابیم که این حادثه در شهر اهواز روی داده نه در مدینه و از پیشگویی حضرت درباره محل دفن خویش و این عبارت که می‌فرماید: من از میان شما می‌روم، درمی‌یابیم که توقف حضرت در اهواز و پل اربق مربوط به همان سفری است که حضرت عازم مرو بودند و این اشاره اخیر ایشان که معمولاً در هر جا موقعیت ایجاب می‌کرد، بیان می‌فرمود حکایت از ماهیت تحمیلی ولایت‌عهدی و آگاهی امام (علیه السلام) بر شهادت خویش و دفن شدن در کنار قبر هارون در طوس دارد.

پل‌ها ضمن آنکه جنبه ارتباطی دارند، از نظر زیبایی، شهرت و معماری نیز حائز اهمیت هستند؛ حتی بعضی از آن‌ها به نماد یک شهر مبدل شده‌اند و به بخشی از هویت فرهنگی مردمان شهرهای محل استقرارشان تبدیل شده‌اند. پل اربق که آخرین اطلاع ما از آن به قرن پنجم هجری می‌رسد و اثری دیگر از آن نیست، یکی از عناصر هویتی شهر اهواز در گذشته بوده است. اما بازآفرینی آن که از نشانه‌های میراث مذهبی و تاریخی منطقه خوزستان است، ضمن خلق چشم‌انداز جدید برای حفظ یادگارهای تمدن کهن ایران، به اولین منزلگاه امام رضا (علیه السلام) در جنوب ایران، هویت جدیدی می‌بخشد.

در ارجان نیز چنین ظرفیتی وجود دارد. از جمله منزلگاه‌های مسیر هجرت امام رضا (علیه السلام) شهر باستانی ارجان یا بهبهان کنونی در استان خوزستان است. در دو قرن اخیر ساکنان شهر و شهرهای اطراف در روز شهادت امام رضا (علیه السلام) مسیری ۱۴ کیلومتری را تا محل قدمگاه می‌پیمایند. حضور داوطلبانه و اختیاری افراد از طبقات مختلف اجتماعی و یا سطوح مختلف اعتقادی و باورمندی، فرصت و زمینه مناسبی را برای ایجاد همبستگی، انسجام و مشارکت اجتماعی فراهم می‌کند که از این طریق می‌توان برای افزایش شکوفایی سرمایه نمادین بهره جست. با بازآفرینی و شبیه‌سازی برخی راه‌های این منطقه به سبک کهن و نیز مرمت زیارتگاه ارجان، ضمن افزایش بازدهی اقتصادی منطقه و کم کردن آثار منفی محیطی، می‌توان شاهد ارتقای جایگاه آن در حوزه گردشگری بود. پیاده‌راه‌های مذهبی یکی از بارزترین عناصر خطی اغلب شهرهای زیارتی جهان هستند که در آن زائران و گردشگران در طول مسیر، با فعالیت‌های متنوع مذهبی، فرهنگی، تجاری، خدماتی و ... مواجه هستند. ارجان با وجود چنین جاذبه تاریخی و فرهنگی، ضمن قرارگیری در مسیر توسعه، قابلیت معنادهی به شهرها و نواحی اطراف را نیز فراهم می‌سازد.

جدول ۱: راهبردها و نتایج حاصل از آن

نمونه‌های مصداقی	پیامدها	راهبردها	
دهسرخ، ابرقو، ده شیر، فرانشاه، خرائق، ارجان	رونق گردشگری طبیعی و مذهبی	شناسایی و تبلیغ مناطق در پیوند با مسیر هجرت	۱
خرائق، ده شیر، ابرقو، ارجان، فرانشاه، نیشابور	تعمیق و تقویت تصاویر ذهنی بینندگان	ایجاد مراکز فرهنگی با محوریت فرهنگ سراها	۲
بلاش آباد	بسط و توسعه فرهنگ رضوی، سرمایه‌گذاری و رشد کشاورزی	برپایی جشنواره و جشن‌های مرتبط با روایت‌ها	۳
اهواز ارجان بلاش آباد	احیای صنایع بومی و تسریع رشد اقتصادی شهر و حوزه نفوذ آن	تولید محصولات و کالاهای هنری و تلاش برای وارد ساختن این روایات در صنایع دستی این مناطق	۴
اربق ارجان	ایجاد مکان گردشگری و سفر ذهنی مخاطبان در تاریخ	بازآفرینی مکان‌ها با سبکی مشابه دوره عبور امام رضا (علیه السلام)	۵

۴. نتیجه‌گیری

با در نظر داشتن پژوهش پیش‌رو می‌توان به این نتایج دست یافت:

الف. به سبب سنجیت سرمایه‌های فرهنگی با هویت، تبدیل سرمایه‌های فرهنگی رضوی، با تکیه بر روایت‌های موجود به سرمایه نمادین، می‌تواند به تقویت هویت شیعی شهرهای مرتبط با امام رضا (علیه السلام) بینجامد.

ب. پژوهش افزون‌تر بر روی شهرهای مرتبط با مسیر امام رضا (علیه السلام) می‌تواند به کشف ظرفیت‌های افزون‌تری در این مورد بینجامد.

پ. با توجه به باورمندی و ارادت شیعیان به امام رضا (علیه السلام) این ظرفیت‌ها در صورت تبدیل به سرمایه نمادین، هویت‌بخشی و توسعه پایدار این شهرها را در پی دارد.

ت. فضاهای نمادین حس‌های پراکنده افراد جامعه را به هم وصل می‌کند و افراد پراکنده در بخش‌های مختلف یک فرهنگ را به هم پیوند می‌زند. چنین فضایی در افراد نوعی از حس انس و آشنایی ایجاد کرده و حس تعلق و وابستگی به آن را تقویت می‌کند.

ث. مجموعه این فرایندها می‌تواند با پنج راهبرد زیر اجرایی شود:

۱. شناسایی، تبیین و تبلیغ مناطق در پیوند با مسیر امام رضا (علیه السلام)؛
۲. ایجاد مراکز فرهنگی با محوریت یک فرهنگ‌سرا و با بهره‌گیری از المان‌های مرتبط در این مناطق؛
۳. برپایی جشنواره‌ها و جشن‌های منطقه‌ای در هر کدام از این مناطق بسته به موضوعات مطرح شده در روایت‌ها؛
۴. تولید محصولات و کالاهای هنری مرتبط با این روایت در هر منطقه و تلاش برای وارد ساختن این روایات به صنایع دستی مناطق در پیوند با سفر امام رضا (علیه السلام)؛
۵. بازآفرینی مکان‌ها با سبکی مشابه دوره عبور امام رضا (علیه السلام).

منابع و مآخذ

- آسایش، حسین. (۱۳۸۳). *اصول و روش‌های برنامه‌ریزی روستایی*. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ابن بابویه، محمد بن علی. (۱۳۷۸). *عیون اخبار الرضا*. تصحیح استاد علی اکبر غفاری و ترجمه حمیدرضا مستفید. تهران: انتشارات جهان.
- _____ (۱۳۸۸). *علل الشرائع*. ترجمه حسین قاسمی. قم: امین‌الله.
- ابن حوقل، محمد بن حوقل. (۱۳۴۵). *صورة الأرض*. ترجمه جعفر شعار. تهران: انتشارات بنیاد فرهنگ ایران.
- افشار، ایرج. (۱۳۷۴). *یادگارهای یزد*. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی.
- بحرینی، سیدحسین. (۱۳۹۳). *تجدد، فراتجد و پس از آن در شهرسازی*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- بورديو، پیر. (۱۳۹۲). *درسی درباره درس*. ترجمه ناصر فکوهی. تهران: نشر نی.
- درینی، ولی محمد؛ تابان، محمد؛ نامدار جویمی، احسان و باهنر، ناصر. (۱۳۹۴). «بررسی رابطه سرمایه نمادین با سرمایه فرهنگی». *مطالعات فرهنگ - ارتباطات*. سال شانزدهم. شماره ۳۱: صص ۱۸۷-۲۰۱.
- سالاری، سیداصغر. (۱۳۸۹). *جاده ولایت*. تهران: انتشارات مؤسسه مرکز گسترش سینمای مستند و تجربی.
- سیدکباری، سیدعلیرضا. (۱۳۷۶). «هجرت امام رضا (علیه السلام) به ایران». *فرهنگ کوثر*. شماره ۴. صص: ۲۰-۲۳.
- شکوهی، مهرداد. (۱۳۷۰). «تبدیل دو آتشکده به مسجد در ابرقو و عقدا». *باستان‌شناسی و تاریخ*. شماره ۱۰: صص: ۵۲-۶۸.
- صادقی‌منش، علی. (۱۴۰۱). «آفرینش سرمایه‌های نمادین از گنجینه‌های نسخ خطی با ایجاد موزه‌های روایت‌مند». *کتابداری و اطلاع‌رسانی*. دوره ۲۵. شماره ۳. صص: ۲۱۴-۲۳۵.
- عارفی، مهیار. (۱۳۹۶). *کاوش در مفهوم مکان‌سازی (نیازها، فرصت‌ها و دارایی‌ها)*. ترجمه الهه پژوتن. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی شرکت عمران و بهسازی شهری.
- عاملی، سعیدرضا. (۱۳۹۶). *نمادهای هویتی شهر (پاریس، مادرید، استانبول، کیوتو)*. تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.
- عطاردی قوچانی، عزیزالله. (۱۴۱۳). *مستندالامام الرضا*. بیروت: دارالصفوه.
- فیروزجائیان، علی اصغر؛ گرامی، فتح‌اله. (۱۳۹۲). «بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی و منزلت اجتماعی دبیران (مطالعه موردی: دبیران مدارس متوسطه شهر خلخال)». *مطالعات علوم اجتماعی ایران*. سال ۱۱. شماره ۴۱. صص: ۱۰۵-۱۲۰.
- کشی، محمد بن عمر. (۱۳۴۸). *اختیار معرفة الرجال*. تصحیح حسن مصطفوی. مشهد: مرکز تحقیقات و مطالعات دانشکده الهیات و معارف اسلامی.
- گرنفل، مایکل. (۱۳۸۹). *مفاهیم کلیدی پی‌یر بورديو*. ترجمه محمد مهدی لیبی. تهران: نشر افکار.
- محمدی، فردین. (۱۳۹۸). «دیدگاه بوریدو در باب میدان آموزش: فراسوی دیدگاه‌های تضاد و کارکردگرایی». *مبانی تعلیم و تربیت*. سال نهم. شماره ۱. صص: ۵-۲۵.
- مشتاقی نائینی علی بن محمد. (۱۳۸۲). *سفرنامه صفاء السلطنة نائینی (تحفة الفقراء)*. به اهتمام محمد گلبن. تهران: انتشارات اطلاعات.

مولایی، اصغر؛ پیربابایی، محمدتقی. (۱۳۹۵). «طراحی شهری و منطقه‌ای زمینه‌گرا در مسیر سفر امام رضا (علیه السلام) به ایران». *فرهنگ رضوی*. سال چهارم. شماره ۶۱. صص: ۱۰۱-۱۴۲.

مولایی، اصغر. (۱۴۰۰). «امکان‌سنجی بازآفرینی مسیر معنوی هجرت امام رضا (علیه السلام) به ایران با تأکید بر گردشگری مذهبی». *حج و زیارت*. سال ششم. شماره ۱۵. صص: ۱۴۵-۱۸۲.

_____ (۱۴۰۱). «بازشناسی نمادها و نشانه‌های مسیر فرهنگی و آیینی هجرت امام رضا (علیه السلام) به ایران». *حج و زیارت*. سال هفتم. شماره ۱۷. صص: ۱۰۹-۱۴۰.

مولوی، عبدالحمید. (۱۳۸۲). *آثار باستانی خراسان*. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی.

نجاشی، احمد بن علی. (۱۳۶۵). *رجال النجاشی*. قم: مؤسسه النشر الاسلامی.

نظری، فرهاد؛ نیک‌زاد، ذات‌الله. (۱۳۹۲). «بازشناسی مسیر هجرت امام رضا (علیه السلام) در ایران بر اساس آثار و اماکن تاریخی». *اثر*. دوره ۳۴. شماره ۶۲. صص: ۱۰۷-۱۲۳.

نوبختی، حسن بن موسی. (۱۴۰۰). *فرق الشیعه*. ترجمه محمد جواد مشکور. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

References

- Afshar, Iraj. (1995). *Yādgār-hā-ye Yazd*. Tehran: Anjoman-e Āthār va Mafākhir-e Farhangi. [in Persian]
- Ameli, Saeedreza. (2017). *Urban Identity Symbols: Paris, Madrid, İstanbul, Kyoto*. Tehran: University of Tehran Press. [in Persian]
- Arefi, Mehvar. (2017). *Exploring the Concept of Placemaking: Needs, Opportunities, and Assets*. Translated by Elaheh Pajouhan. Tehran: Research Office, Urban Development and Renovation Company. [in Persian]
- Asayesh, Hossein. (2004). *Principles and Methods of Rural Planning*. Tehran: Payame Noor University Press. [in Persian]
- Attarady Ghochani, Azizollah. (1993). *Masnad al-Imam al-Ridha al-Husayn ibn Musa al-Ridha 'alayhimas-salam*. Beirut: Dar al-Safawa. [in Arabic]
- Bahraini, Seyed Hossein. (2014). *Modernity, Postmodernity, and Beyond in Urban Planning*. Tehran: University of Tehran Press. [in Persian]
- Bourdieu, P. (1986). *the forms of capital*. In J. Richardson (Ed.) *Handbook of Theory and Research for the of Sociology of Education* (New York, Greenwood).
- Bourdieu, Pierre. (2013). *On the Lesson*. Translated by Nasser Fakouhi. Tehran: Nashre-Ni. [in Persian]
- Deriny, Vali Mohammad, Taban, Mohammad, Namdar Jovimi, Ehsan, & Bahonar, Nasser. (2015). «The Relationship between Symbolic Capital and Cultural Capital,» *Studies in Culture and Communication*, Vol. 16, No. 31, pp. 187-201. Tehran. [in Persian]
- Firouzjaian, Ali-Asghar & Ghorami, Fathollah. (2013). «The Relationship between Cultural Capital and Social Status of Teachers (A Case Study: Secondary School Teachers in Khalkhal City),» *Iranian Journal of Social Sciences*, Vol. 11, No. 41, pp. 105-120. Khalkhal. [in Persian]
- Grenfell, Michael. (2010). *Key Concepts in Pierre Bourdieu*. Translated by Mohammad Mehdi Labibi. Tehran: Nashr-e Afkar. [in Persian]

- Ibn Babawayh, Muhammad ibn Ali. (1999). 'Iyun Akhbar al-Ridha. Edited by Ali Akbar Ghaffari and translated by Hamidreza Moštefid. Tehran: Jahan Publications. [in Arabic]
- Ibn Babawayh, Muhammad ibn Ali. (2009). 'Ilal al-Shara'i'. Translated by Hussein Qasemi. Qom: Aminullah. [in Arabic]
- Ibn Hawqal, Muhammad ibn Hawqal. (1966). Šūrat al-'arḍ. Translated by Ja'far Shā'ar. Tehran: Bunyād-e Farhang-e Irān. [in Arabic]
- Kashi, Umar ibn Abd al-Aziz. (1969). Ikhtiyar Ma'rifat al-Rijal. Edited by Hasan Moštafari. Mashhad: Research Center and Studies, Faculty of Theology and Islamic Studies. [in Arabic]
- Molavi, Abdolhamid. (2003). Ancient Monuments of Khorasan. Tehran: Society for the Preservation of Iranian Historical and Cultural Properties. [in Persian]
- Molayi, Asghar & Pirbabayi, Mohammad Taghi. (2016). «Context-Based Urban and Regional Design in the Route of Imam Reza's Journey to Iran,» Razavi Culture, Vol. 4, No. 61, pp. 101-142. Mashhad. [in Persian]
- Molayi, Asghar. (2021). «The Feasibility of Recreating the Spiritual Path of Imam Reza's Emigration (Hijrah) to Iran with a Focus on Religious Tourism,» Hajj and Pilgrimage, Vol. 6, No. 15, pp. 145-182. Qom. [in Persian]
- Molayi, Asghar. (2022). «Recognizing the Symbols and Signs of the Cultural and Ritual Route of Imam Reza's Migration to Iran,» Hajj and Pilgrimage, Vol. 7, No. 17, pp. 109-140. Qom. [in Persian]
- Mohammadi, Fardin. (2019). «Bourdieu's Perspective on the Educational Field: Beyond Conflict and Functionalist Perspectives,» Foundations of Education, Vol. 9, No. 1, pp. 5-25. Mashhad. [in Persian]
- Mushtāqī Nā'inī, 'Alī ibn Muḥammad. (2003). Safarnāmeḥ-ye Saḡā al-Salṭanah-ye Nā'inī (Tuḡfat al-fuqarā'). Edited by Muḥammad Golban. Tehran: Enteshārāt-e Ettelā'āt. [in Arabic]
- Najashi, Ahmad ibn Ali. (1986). Rijal al-Najashi. Qom: Al-Islamiyyah Publishing Institute. [in Arabic]
- Nazari, Farhad & Nikzad, Zatollah. (2013). «Rediscovering the Route of Imam Reza's Migration to Iran Based on Historical and Places,» Asar, Vol. 34, No. 62, pp. 107-123. Tehran. [in Persian]
- Nubakhti, Hasan ibn Musa. (2021). The Sects of the Shiites, translated by Mohammad Javad Mashkur. Tehran: Scientific and Cultural Publication. [in Arabic]
- SadeghiMansh, Ali. (2023). «Creating Symbolic Capital from Manuscript Treasures by Establishing Narrative Museums,» Library and Information Science. Vol. 25, No. 3, pp. 214-235. Mashhad. [in Persian]
- Salari, Seyed Asghar. (2010). The Road of Wilayah. Tehran: Institute for the Development of Documentary and Experimental Film. [in Persian]
- Seyedkabari, Seyed Alireza. (1997). «The Migration of Imam Reza (a.s. peace be upon him) to Iran,» Farhang-e Kouthar. No. 4, pp. 23-20. [in Persian]
- Shokouhi, Mehrdad. (1991). «The Conversion of Two Fire Temples into Mosques in Abarqu and Aqdā,» Bāstān-shenāsi va Tārīkh, No. 10, pp. 52-68. Tehran. [in Persian]